

Розділ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Моделі цифровізації класичних університетів: зарубіжний досвід та українські реалії

КІРІЄНКО Уляна Володимирівна

<https://orcid.org/0009-0004-0479-8598>

igls.ukr@gmail.com

У сучасних умовах у всьому світі відбуваються процеси трансформації та появи абсолютно нових форм організації системи вищої освіти. Виклики, що постали перед сучасними університетами, пов'язані з їхньою диференціацією. Учені розглядають найбільш ймовірним формування основних трьох груп університетів: класичні багатoproфільні (не більш як 10 %), університети за кількома (або окремими) напрямками знань (більш як 50 %), змішані варіанти (класичний плюс інноваційна діяльність). Сучасна вища освіта країн Європи побудована на трьох моделях класичного університету – німецькій, французькій та англійській. Головні принципи німецької моделі (модель Гумбольда) – це поєднання навчання, досліджень та формування особистості людини. Французька модель (модель Наполеона) бере за основу створення центрального закладу освіти, який пов'язаний з державною владою. Англійська модель (модель Ньюмана) базується на формуванні сприятливого освітнього середовища через взаємодію студентів і викладачів, орієнтується на формування мислення людини [14]. Основними напрямками цифрової трансформації зарубіжних класичних університетів є такі:

1. Масові онлайн-курси на базі хмарних технологій (MOOC – Massive Open Online Courses). Наприклад, Coursera (www.coursera.org, консорціум 100 університетів), EdX (www.edx.org, Гарвардський університет та Массачусетський технологічний інститут) та ін.

2. Створення європейського простору Відкритої науки (Open Science). Новий підхід до науки, що базується на спільній роботі науковців і нових засобах поширення знань за допомогою цифрових технологій [5].

3. Поява дистанційної освіти, відкритих університетів, можливість отримання освітніх послуг з будь-якої точки світу.

В Україні на процеси трансформації у системи освіти істотно вплинула світова пандемія ковіду та російсько-українська війна. ЗВО перейшли на

дистанційну форму навчання. З початком активних бойових дій у деяких регіонах ЗВО були переміщені, а в окремих продовжують працювати недалеко від лінії фронту. Можна припустити, що після війни на долю ЗВО вплинуть насамперед втрати людського капіталу (студентів, викладачів, дослідників). Ситуація невизначеності потребує вже сьогодні розроблення стратегічного бачення та конкретних проєктів реформ для збереження та оновлення системи вищої освіти.

В умовах постійного реформування освіти в Україні постає проблема щодо правомірності тлумачення та використання змісту терміна «класичний університет». У 1991 р. на території України існувало 10 держаних університетів (нині національних), що були побудовані за зразком світових класичних: Дніпропетровський, Донецький, Запорізький, Київський, Львівський, Одеський, Сімферопольський, Ужгородський, Харківський, Чернівецький [1]. За роки незалежності визначення терміна «класичний університет» кілька разів змінювалося на законодавчому рівні. У сучасних умовах «класичний університет» – це багатопрофільний навчальний заклад, який здійснює освітню діяльність (кваліфікаційний і науковий рівні) із широкого набору природничих, технічних, гуманітарних та економічних напрямів науки. Університети займаються проведенням фундаментальних і прикладних наукових досліджень, популяризують наукове знання та здійснюють культурно-просвітницьку діяльність [10]. Українські університети у ХІХ-ХХ ст. розвивалися за французькою моделлю, а вже в незалежній Україні модель зміщується ближче до німецької.

У 2022 р. до десяти класичних університетів України, за даними консолідованого рейтингу («Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт») належали: Київській, Львівській, Харківській, «Києво-Могилянська академія», Одеський, Сумський, Чернівецький, Донецький, Дніпровський, Прикарпатський [11].

Сьогодні вже йде дискусія з приводу змін в освітньому полі. Позицію об'єднання окремих закладів, укрупнення мережі університетів на рівні регіонів представлено в доповіді Національної академії педагогічних наук. Президент НАПН В. Кремень запропонував створення у межах одного міста об'єднаного університету. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських університетів на міжнародному рівні. Подібні університети матимуть повноцінні студентські потоки, відбудеться укрупнення кафедр з потужними науковими школами, суттєво зменшаться фінансові витрати [8]. В. Кремень зазначив у своїх коментарях для ЗМІ, що за умови об'єднання ЗВО викладач і студент лише виграють, а кількість проректорів і ректорів суттєво зменшиться [9].

Дискутуються також інші варіанти трансформації університетів. Обговорюється варіант збереження класичних університетів та перетворення їх у дослідні. Наприклад, пропонується кооперація з відповідними інститутами НАН України та галузевих академій наук. Це така французька модель. Освітньо-наукова співпраця між університетами й академічними інститутами на рівні спільного керівництва аспірантами, формування спільних аспірантських програм і спеціалізованих «докторських шкіл» [3]. Головними напрямками цифровізації українських класичних університетів можуть бути такі:

1. Масові відкриті онлайн-курси (МВОК). Prometheus (prometheus.org.ua) – українська безоплатна платформа онлайн-освіти, яку створили КНУ ім. Тараса Шевченка, КПІ та Києво-Могилянська академія. Prometheus надає безкоштовну можливість університетам, викладачам, науковцям і компаніям-лідерам публікувати свої курси [2, 4].

2. Моделі автоматизованих систем управління університетами (Smart-університет, E-університет) [7, 12].

3. Різні моделі дистанційної освіти (на базі хмарних сервісів на зразок Google), які застосовуються на рівні конкретних освітніх закладів.

4. Інформаційно-аналітичні сервіси бібліотек при університетах та інститутах НАН України [13]. Подібні сервіси виступили базовою ланкою цифровізації бібліотечних фондів. Якість бібліотечного сервісу стала напряму залежати від переходу на електронні сервіси, технології оцифрування інформації, дистанційного обслуговування запитів клієнтів-освітян. Визначальну роль у цьому процесі взяли на себе інформаційно-аналітичні структури бібліотек [6]. У рамках дослідження проаналізовано концепцію та три моделі класичних університетів. Головними напрямками цифрової трансформації українських класичних університетів є перехід до електронних сервісів управління навчанням і вдосконалення менеджерських функцій університетів (Smart-університет, E-університет, E-деканат).

Водночас цифровізація академічних та університетських бібліотек демонструє більш системний підхід, спрямований на відкриття доступу до бібліотечних фондів, баз даних, вдосконалення надання послуг дистанційного сервісу (індивідуальний підхід під запит), розширення функцій бібліотек до «сховища знань» у процесі здобуття освіти, викладання курсів, проведення досліджень тощо. Отже, йдеться про підвищення рівня освітніх бібліотек до конкурентної ланки в системі сучасної вищої освіти.

Бібліографія:

1. Бахрушин В. Місія університетів у світі: історія та сучасність. Портал громадських експертів «Освітня політика». URL: <http://education-ua.org/ua/articles/167-misiya-universitetiv-u-sviti-istoriya-ta-suchasnist> (дата

- звернення: 11.05.2023).
2. Бульвінська О. І., Капралова І. М., Використання масових відкритих онлайн курсів у професійному розвитку викладачів закладів вищої освіти. Інформаційні технології та засоби навчання. ІКТ і засоби навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. 2022. Вип. 2(88). С. 273–290. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2.4568>.
 3. Вінницький М. Чому в Україні наплодилося так багато вишів, і що з цим робити? URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-v-ukrajini-naplodilosja-tak-bahato-vishiv-i-shcho-z-tsim-robity.html> (дата звернення: 11.05.2023).
 4. Дистанційні платформи для навчання, саморозвитку та отримання допомоги й перевіреної інформації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi> (дата звернення: 11.05.2023).
 5. Драч І. І., Литвинова С. Г., Слободянюк О. М. Досвід реалізації інституційних політик відкритої науки в європейських університетах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Вип. 4(90) С. 173–190. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.4945>.
 6. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичний сервіс як вектор розвитку сучасних бібліотек. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації*. 2019. Вип. 54. С. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2019_54_8 (дата звернення: 11.05.2023).
 7. Косіюк М. М., Більовський К. Е., Лисак В. М. Автоматизована інформаційна система управління закладом вищої освіти «електронний університет». Інформаційні технології та засоби навчання. ІКТ і засоби навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. 2022. Вип. 1 (93). С. 96–116. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v93i1.5107>.
 8. Кремень В. Г. Університетська мережа в Україні: необхідність модернізації: За результатами наукової доповіді на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти, 2 березня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Вип. 1 (5). С. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5106>.
 9. Кремень В. Г. По університету на область. Як в Україні буде проходити реформа ЗВО. URL: <https://vesti.ua/strana/po-universitetu-na-oblast-kak-v-ukraine-budet-prohodit-reforma-vuzov> (дата звернення 10.05.2023).
 10. Масальський В., Димиденко Г. Класичні університети України: історія походження та зміст терміна. *Журнал «Схід»*. 2010. Вип. № 7 (107). С. 105–110. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/handle/123456789/22417> (дата звернення 10.05.2023).
 11. Найкращі класичні університети України. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/25713/> (дата звернення 10.05.2023).
 12. Потапчук О. І., Луцик І. В., Гевко І. В., Буяк В. В. Реалізація концепції smart-університету в умовах дистанційної освіти. *Інформаційні технології та засоби навчання. ІКТ і засоби навчання в системі післядипломної педагогічної освіти*. 2022. Вип. 6 (92), С. 140–153. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v92i6.5009>.
 13. Сербін О., Ярошенко Т. Інформаційно-аналітичні центри університетів та бібліотек: виклики часу. *Український інформаційний простір*. 2022. Вип. 2(10). С. 293–312. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270017>.
 14. Якуніна А. Ключові моделі класичного європейського університету та їхній вплив на розвиток вітчизняної вищої школи: історія питання. *Журнал «Новий колегіум»*. 2023. Вип. 1–2(110). С. 132–134. URL: https://nure.ua/wp-content/uploads/nk_2023_1-2_web.pdf.